

نوش آفرین انصاری (محقق)

کارنامه سه ساله آموزش کتابداری

دوره های کوتاه مدت ۱۳۵۲-۱۳۵۴

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

اطلاعات کلی :

تعداد دوره ها : ۶ (کرمانشاهان - کرمان - خراسان - خوزستان

آذربایجان شرقی - اصفهان)

تعداد شرکت کنندگان : ۳۱۲ نفر (قبول شدگان : ۲۵۲ نفر)

تعداد ساعات درس : ۶۸۱ ساعت

تعداد مدرسان : ۳۹ نفر

افتخار سرپرستی کمیته آموزش انجمن در فروردین ماه ۱۳۵۲ نصیبم گردید. در آن موقع ده سال از زمانی که اولین دوره کوتاه مدت آموزش کتابداری را در شورای کتاب کودک تدوین نمودم می گذشت. در آستانه آغاز کار کمیته آموزش نتایج تجربیات پیشین خویش را طی یک سخنرانی تحت عنوان "آموزش کتابداری: دوره های کوتاه مدت" با همکاران کتابدار در میان گذاشتم. (۲) حاصل بحث در آن جلسه خطوط آینده کار را به این شرح روشن نمود: (۱) کیفیت ارتباط با مسئولان امور، (۲) برنامه ریزی مناسب، (۳) فراهم نمودن منابع و لوازم، (۴) ارزشیابی و (۵) پی گیری آموزش.

- (۱) - برای کسب اطلاعات دقیق مراجعه کنید به گزارشهای سرپرستان دوره ها:
- حری، عباس: "گزارش دوره کوتاه مدت کتابداری کرمانشاه، اخبار ماهانه انجمن کتابداران ایران، شماره ۶، شهریور ۱۳۵۲، ص ۱۸-۰۵.
- امید، فرنگیس: "گزارش دوره کوتاه مدت کتابداری کرمان، اخبار ماهانه انجمن کتابداران ایران، شماره ۱۲، اسفند ۱۳۵۲، ص ۱۲-۰۸.
- حری، عباس: "گزارش سفر سه روزه به کرمان . . . ، اخبار ماهانه انجمن کتابداران ایران، شماره ۱۱، بهمن ۱۳۵۲، ص ۲۱-۰۱۵.
- امید فرنگیس: "گزارش دوره کوتاه مدت کتابداری مشهد، اخبار ماهانه انجمن کتابداران ایران، شماره ۱۰، دی ماه ۱۳۵۳، ص ۱۶-۰۸.
- دیانی، محمد حسین: "گزارش دوره کوتاه مدت کتابداری اهواز اخبار ماهانه انجمن کتابداران ایران، شماره ۱، فروردین ۱۳۵۴، ص ۸-۰۶.
- [آذرنگ، عبدالحسین]: "گزارش دوره کوتاه مدت تبریز اخبار ماهانه انجمن کتابداران ایران، شماره ۸، آبان ۱۳۵۴، ص . . .
- دوره اصفهان هم اکنون جریان دارد و گزارش آن در اخبار ماهانه اسفند ماه ۱۳۵۴ به چاپ خواهد رسید.
- (۲) - این سخنرانی روز چهارشنبه ۱۹ اردیبهشت ماه سال ۱۳۵۲ در دانشکده علوم تربیتی ابدان گردید.

در همان جلسه سخنان خود را با جمله زیر خاتمه دادم: "باید پذیریم که ما کار را بعکس شروع کرده‌ایم. اول دوره‌ها به وجود آمدند و درس دادیم، بعد موادی نوشتیم و حال به مرحله تازه‌ای رسیده‌ایم و باید فکر کنیم. در آغاز این مرحله درخواست من از تمام کسانی که فکر نو و سازنده و فعال دارند این است که فکرشان را از جامعه کتابداران ایرانی دریغ نکنند، زیرا سخت‌بدان نیازمندیم." و بدین ترتیب راه کمیته از آغاز مشخص بود. می‌بایست دوره هم‌گرد آیین و فکر کنیم و سپس دست به عمل زنیم. کار ما در این سه سال به راستی یک کار گروهی بوده است و از افکار مشترک و متفاوت یکدیگر بسیار آموخته‌ایم و می‌توان گفت که همه ما، لااقل به طور نسبی، از کوشش‌های فکری خود و از نتایج عملی آن در دوره‌های کوتاه مدت آموزش کتابداری راضی بوده‌ایم. آنچه اکنون به نظرمان می‌رسد برخی از کوشش‌های فکری در این راه است.

کیفیت ارتباط با مسئولان امور

از بدو امر به این موضوع توجه شد که دوره‌های کوتاه مدت نخواهند توانست در امر توسعه کتابخانه‌ها معجزه نمایند، زیرا آمادگی محیط شرط اولی است که باید به وجود آید و سپس به توسعه و بهبود کتابخانه‌ها و تربیت کتابداران توجه شود. لذا تصمیم گرفته شد یکوشیم انعکاس تشکیل دوره‌ها تا حد امکان گسترده و وسیع باشد. در دوره اول میزبانان دوره‌ها استادان اران بودند و کلیه امکانات استانداری در اختیار مجریان قرار گرفت و در هر دو مورد آشنائی‌های شخصی سبب اصلی تشکیل دوره‌ها بود. در هر حال به محض روشن شدن وضع ارتباطی ما با مسئولان امور، کمیته کار برنامه ریزی خویش را آغاز نمود. از سوی دیگر لازم بود موضوع کتابداران جدید برای گروه‌های مختلف اجتماع مطرح گردد. اگر در شرکت استادان اران در جلسه افتتاح و یا اجرای برنامه‌های تلویزیونی و

رادیویی و نشر اخبار مربوط به دوره در جراید و ترتیب دادن سخنرانی‌های عمومی و نمایشگاه‌ها و یا ملاقات با کتابفروشان محلی و بازدید از کتابخانه‌ها اصرار ورزیدیم همه به خاطر آشنا نمودن محیط با کتابداری و با انجمن کتابداران بوده است. در بدو کار اعتقاد داشتیم که روال تشکیل دوره‌ها باید به همین ترتیب و با کمک استادان اران باشد و فکر می‌کردیم که از این طریق بتوانیم با بسیاری از افراد و حداقل به ادارات آموزش و پرورش و فرهنگ و هنر تماس مستقیم برقرار کنیم. در بحث‌های بعدی که بین هم داشتیم پی بردیم که حقیقت امر بدینگونه که ما فکر می‌کنیم نیست. ارتباط ما با مسئولان امور از روز جلسه افتتاح که همواره از ابهتی خاص برخوردار است فراتر نرفت و همچنین دریافتیم که دانشمندان و علاقمندان به کتاب را با مسئولان دولتی و دعوت‌های رسمی کاری نیست. راهی که برای حل این مشکل اندیشیدیم دعوت از دو تن از استادان دانشگاه بود برای ایراد سخنرانی نتایج این کار را بررسی کردیم و چند مسئله مطرح گردید: یکی این که انجام این کار برای هر دوره چندان آسان نیست و دوم این که یافتن موضوعهایی که مرتبط با مسئله کتابخوانی و کتابداری باشد و بتواند بوسیله استادان عنوان گردد چندان فراوان نیست و بالاخره فکر کردیم که نباید این وظیفه را از خود کتابداران خواست. در این مورد زیاد بحث شد گروهی از ما بر این عقیده بودند که چون مسائل کتابداری که باید در شهرستانها مطرح گردد در حال حاضر کم و بیش یکی است، می‌توان چند متن سخنرانی خوب تهیه نمود و همان سخنرانی‌ها را به وسیله افراد مختلف عرضه کرد. فکر جالبی است که اگر درست عمل شود بدون تردید در وقت صرفه جوئی خواهد شد و می‌توان در برنامه هر دوره ایراد یک یا دو سخنرانی عمومی را با سهولت بیشتری پیش‌بینی کرد و از مسئولان و علاقمندان به صورت گسترده تری دعوت کرد. البته باید این برنامه‌ها را

با توجه به نیازهای محیط تنظیم نمود و متن فارسی آن باید به نحوی باشد که هر يك از كتابداران آنرا از خود احساس کند ، نه این كه فكر و سبك شخص دیگری را بخواند .

بعد از دوره کرمان احساس ثبات بیشتری می کردیم و می دانستیم که در مورد مدرس و متن درس و برنامه وضع چگونه است و به همین دلیل فکر کردیم که دیگر نباید برنامه‌ها را به دست آشنائی‌ها سپرد و نقشه برداشتیم و در مورد استانها مطالعه فرهنگی کردیم و خود ما در استان آینه‌ده را انتخاب کردیم و بیشتر نظرم‌ان در مورد استانهای بود که به وضع کتابخانه‌های آن توجه چندانی نشده است، ولی محیط آنها کتابخوان است و دانشگاه هم ندارند . استانهای مورد نظر ما استان آذربایجان غربی و استان مازندران بود . نامه نوشتیم ، تلفن کردیم و آشنائی هم دادیم ولی به طلل مختلف از هر دو استان جواب منفی شنیدیم . در کمیته اوقاتمان تلخ بود و راهها را بسته می دیدیم و وقت هم می گذشت . مشهد را به امید اینکه دوره به وسیله استانداری برگزار شود انتخاب کردیم و نامه‌ها و تلفن‌ها و ملاقات زیربال هواپیما . . . به هر حال رفتن به مشهد قطعی شد ولی همه ما نومی نگرانی داشتیم علاقمند بودیم کسی را معرفی می کردند تا برنامه ریزی شروع شود ولی اینطور نشد و ناگهان تصمیم گرفتیم که جهت کار خود را عوض کنیم و از استانداری به دانشگاه برویم . در این مورد با هم بسیار مشورت کردیم زیرا امکان داشت با این کار از هدف اصلی خود دور بشویم ولی چاره‌ای هم نداشتیم ، و قرار شد يك مسئله را همواره مهم بدانیم و آن مشارکت مساوی كتابداران دانشگاهی و غیر دانشگاهی در دوره‌ها بود . زیرا که دانشگاه باید در تربیت جامع محیط و در بهبود کتابخانه‌های استان و شهر خود نقش مهمی را ایفا کند . برنامه ریزی تشکیلی دوره‌ها در دانشگاهها با سهولت بیشتری انجام گرفت و ما هم از این

واقعیت آگاه شدیم که در حال حاضر امکان به وجود آوردن تحرك در وضع کتابخانه‌های عمومی ویا کمک به ایجاد کتابخانه‌های آموزشگاهی بسیار اندك است پس اگر دانشگاهها و مدارس عالی و برخی از سازمانهای اختصاصی علاقمندی بیشتری به شرکت در دوره‌های کوتاه مدت دارند وظیفه ماست که در آن جهت کوشش کنیم. به خاطر اجرای این فکر کلیه سازمانهای استان مورد بررسی قرار گرفت و تعداد زیادی اطلاعیه به موسسات گوناگونی که میدانستیم کتابخانه دارند ویا فکری کردیم باید داشته باشند نوشته شد اینکار با تمام زحماتش در به وجود آوردن ارتباط بین انجمن و مسئولان امور قدمی است اساسی. ما همان دیدن آرم انجمن و آگاهی از تشکیل چنین دوره‌های رانوعی آموزش تلقی کردیم. در بررسی فرهنگی که از استان خراسان به عمل آمد روشن شد که تعداد کتابخانه‌ها به حدی است که باید دوره مخصوص کتابداران باشد و باز تصمیم جدیدی بود که از این پس کتابداران شاغل را دعوت به شرکت در دوره‌ها بنماییم.

برنامه ریزی

در دوره اول و دوم ثبت نام در روز خاصی در محل انجام گردید و روز شروع درس به اطلاع داوطلبان رسید. در بررسی این شیوه و به این نتیجه رسیدیم که بیش از حد درگیر مسائل محلی می شویم و بهتر است مدتی قبل از شروع دوره نوعی آمادگی فکری به شرکت کنندگان داده شود. و از سوی دیگر در تهران قادر باشیم بدانیم چند نفر و با چه مشاغلی از کدام کتابخانه‌ها و با چه تحصیلات و مشخصات دیگری در دوره شرکت خواهند جست. شناخت جامعه شرکت کننده ما را برآن داشت که ثبت نام را متمرکز نماییم و کارت ورود به جلسه امتحان و سایر مطالب را برای متقاضیان از تهران بفرستیم. از این کار نتیجه جنبی دیگری نیز می توان گرفت: دریافت مطالب مربوط به دوره در کتابخانه کوچک یا بزرگی در محیط شهرستان و

به الطبع نشان دادن آنها به همکاران نوعی احساس تعلق به کتابداری را به وجود می آورد ولی این کار تا کنون سودی به جز نظم بیشتر در کار خود مان نداشته است. زیرا همه تقاضاها در آخرین روزها می رسد و در اکثر موارد کارت ورود به جلسه امتحان روز قبل از امتحان صادر می شود. اگر بتوان مدت ثبت نام را طولانی تر نمود شاید از جهت آموزش سودمندتر باشد. زمانی فکر کرده بودیم که کتابهای مخصوص دوره را برای داوطلبان بفرستیم تا با مطالعه این متون از قبل، کار ما با سهولت بیشتری آغاز شود. ولی چون قرار آزمون ورودی داشتیم و احتمالاتی می شدند فکر کردیم گرفتن پول کتاب از کسی که مردود شده است چندان خوشایند نیست و از این کار صرف نظر کردیم. ولی این حقیقت است که اگر مطالب یک ماه قبل خوانده شود کیفیت دوره بهتر خواهد شد و بالاتر خواهد رفت.

انجام آزمون ورودی از دوره مشهد آغاز شد و به چند علت: اول این که به راستی نمی توان به کلاس حتی ۴ نفری هم کتابداری یاد داد چه رسد به ۵۰ و بیش از آن و آزمونها نوعی غربال هستند و دیگر این که کوششی است در جهت پیدا کردن کتابداران کتابخوان و یا لااقل ایجاد این احساس که کتابدار خود باید خوب بیندیشد و با مطالعه و با فرهنگ باشد. در مورد محتوی این آزمون ساعتها بحث کرده ایم. آنچه مقدار آن مربوط به کتابداری باشد؟ چه مقدار استعداد کتابدار بودن؟ آیا شناختن اسم کتاب و نویسندگانه راستی آنچه را که مراد ماست می سنجد؟ و غیره. فکر میکنم همه ما به داشتن آزمون معتقد هستیم ولی آزمونهای گذشته را باید بررسی کرد تا شاید راه حل عملی تری برای این کار یافت. تدوین جزوه صد کتاب خواندنی به خاطر این بود که فکر کرده بودیم آزمون ورودی را مبتنی بر مطالعه دست کم نیمی از این صد کتاب بنانهیم و این کار در صورتی امکان داشت که می توانستیم مسئله ثبت نام و پخش این جزوهها را مدتها

پیش از تشکیل دوره انجام دهیم.

همان طور که قبلاً اشاره شد روش پذیرش داوطلب در دوره اول به کتابداران محدود نشده بود ولی از دوره سوم به بعد این فکر را دنبال کردیم. با این حال برنامه ریزی دروس خالی از اشکال نیست زیرا در میان همین کارمندان شاغل کتابخانه‌ها هم تفاوت سطح بسیار است. برنامه دوره، یک برنامه عمومی آشنائی با کتابداری است و به طور کلی مباحث زیر را شامل می‌شود: انواع کتابخانه‌ها و خدمات آنها - آشنائی با کتاب و مسائل انتخاب و تهیه کتاب و سایر مواد، خدمات فنی، امانت و پاسخگویی، کارورزی و بازدید. یکی از تغییرات اساسی که در برنامه داده شد جایگزین کردن آشنائی با کتاب به جای انتخاب کتاب است ظاهر امر این بود که مسئله انتخاب و تهیه کتاب و سایر مواد برای کتابداران ضروری است. ولی ما خوب توجه داشتیم که اساس انتخاب، شناخت است. در مورد درس آشنائی با کتاب بسیار صحبت کردیم، مانده بودیم که آیا تدریس آن کارمست یا کار سایر متخصصان. در مورد خواندنیهای کودکان و نوجوانان مطالبی داشتیم و می‌دانستیم چه باید کرد ولی برای سطوح دیگر اجتماع و انواع کتابهای دیگر عاجز مانده بودیم. در این مورد فکر کردیم اول دست به تدریس کتابشناسی کتابهای مناسب بزنیم و بعد بر اساس کتابشناسی‌ها متونی فراهم کنیم که مثلاً تاریخ چیست؟ و چه کتابهای ساده و یا سخت‌تری داریم و غیره و غیره. در موقع جمع‌آوری منابع برای کتابشناسی متوجه شدیم که جز تعداد کمی از میان ما بقیه صاحب نظر موضوعی برای انتخاب منابع نبودیم. مسئله زبان متن و تناسب موضوع با گروه‌های سنی و یا تحلیل محتوی هر کتاب را نتوانستیم به خوبی انجام دهیم. با این حال درس آشنائی با کتاب بسیار مهم است و باید روزی با توفیق تدریس شود. در مورد درس رده بندی از بد و تدریس جداگانه انواع نظام‌های

رده بندی مورد نظر بود . در هر صورت اگر گروهی باید رده بندی کنگره را بدانند و گروهی دیگر باید طبقه بندی دیویی را یاد بگیرند - این امر باید بر اساس نیازهای هر دوره مورد بررسی مجدد قرار بگیرد . مهمترین کارماین است که حرفی بزنیم که تا حدی قابل فهم و قابل قبول و قابل اجرا باشد . ولی البته گرایش اکثر ما به طرف رده بندی دهدی دیویی بوده است و حتی برای آنها که مجبورند در کتابخانه های خود از رده بندی کنگره استفاده نمایند فکر کردیم "احساس" رده بندی مهم است و به هر حال با ۲۰ ساعت نمی توان چیزی از رده بندی کنگره آموخت در حالی که در همان مدت زمان می شود با رده بندی دیویی به نحو بهتری آشنا شد . در برنامه های آموزشی کوتاه مدت داشتن متون مناسب بسیار ضروری است و یکی از علل توفیق ما در این دوره ها کوششی بود که از بدو و کار در تدوین و تنظیم کتابهایی که بتواند در دوره ها مورد استفاده قرار بگیرد به عمل آمد (۱) و همچنین تعدادی جزوه و کتاب در سایر سازمانها به چاپ رسید که توانستیم آنها را مورد استفاده قرار دهیم . یکی از مسائلی که در تدوین متون فن کتابداری مطرح است این است که به هر حال هر متنی حاوی مقداری نظرهای شخصی و دیدگاههای مخصوص به خود نویسنده

۱- دیویی ، ملویل . رده بندی دهدی دیویی و فهرست نسبی
ترجمه و تلخیص فرنگیس امید (شفا) . تهران ، انجمن کتابداران ایران ،
کمیته انتشارات ۱۳۵۲ . ۱۱۸ ص .

حرّی ، عباس : فهرست کوچک سرعنوانهای موضوعی - تهران ، انجمن
کتابداران ایران . کمیته انتشارات ، ۱۳۵۲ ، [۴۰ ص .]
محتبوی نائینی ، مهدی . واژه نامه کوچک کتابداری ، تهران ، انجمن
کتابداران ایران ، کمیته انتشارات ، ۱۳۵۲ . ۱۲ ص .
مرادی ، نورالله و کامران فانی . تولید و نشر کتاب ؛ از دست نوشته
مؤلف تا نسخه چاپی ، تهران ، انجمن کتابداران ایران ، کمیته انتشارات ،
۱۳۵۲ . ۳۱ ص .

است. حال باید دید که اگر نویسنده خود مدرس دوره نباشد مدرس بعدی تکلیفش با این متون چیست؟ این اصل را همه ما قبول کردیم کسه که درسهای دوره باید مبتنی بر متون درسی باشد و برای نیل به این هدف باید از چند جهت کوشید. در متون فعلی باید با شناخت بیشتر و بهتری که از محیط داریم تجدید نظر بشود و تعدادی متون پایه در زمینه های مختلف با توجه به برنامه دوره تدوین شود و به چاپ برسد. محتوای این متون باید صحیح و دقیق و علمی و متناسب با وضع ایران و شرایط دوره های کوتاه مدت باشد. و هر یک از مدرسان اعم از این که خود نویسند، آن متن باشد یا نه، نسبت به محتوی آن مؤمن باشد و بتواند آنرا با روش خاص خود تدریس نماید. به هر حال درباره متون موجود اعتقاد داشتیم به این که داشتن این متون بهتر از امانت گرفتن آن است زیرا که این متون ابزار کار کتابداران است. پس در شروع هر دوره بسته های کتاب به هر دو مطلب فروخته شد. کتابهایی که تا دوره ششم از تهران فرستاده شد بیشتر کتابهای مرجع و نیز مجموعه ای از متون کتابداری به زبان فارسی و شماره هایی از نامه انجمن کتابداران بود. در دوره ششم اکثر کتابها در دانشگاه اصفهان موجود بود و کتابی از تهران فرستاده نشد. مگر آنچه که برای شرکت کنندگان و به عنوان مجموعه های فروش مورد نیاز بود. ولی این دلیل نمی شود که ما مرجع تنظیم نکنیم و کتابهای پایه را مشخص نگردانیم زیرا بدون تردید باز هم مواردی پیش خواهد آمد که مجبور خواهیم بود کتابها را همراه خود ببریم و مدرسان مرجع باید قبل از عزیمت به محل تدریس از همین مجموعه سؤال طرح کنند. به هر حال روشن است که هر جا کتابداران حرفه ای به کار کتابداری اشتغال داشته باشند و وضع کتابخانه ها سرسامانی یافته باشد فرستادن کتابهای مورد نیاز از تهران مطرح خواهد بود.

یکی از مسائلی که از دوره های اول بدان توجه گردید تخصیص دادن

۲ ساعت در روز به مطالعه درسها بود. این فکر از آنجا ناشی شد که چنانچه داوطلبان به منازل خویش باز می‌گشتند بدون تردید فرصتی برای مطالعه متون و جزوات تعیین شده نمی‌یافتند. از دوره سوم به بعد ساعت مطالعه یعنی آنچه در برنامه برای ساعت ۴ تا ۶ بعد از ظهر پیش‌بینی شده بود به طور نیمه رسمی و بعد به طور رسمی در برنامه درس گنجانیده شد. و به کار عملی با حضور مدرسان اختصاص یافت.

ایجاد برنامه کارورزی یکی از آخرین تغییراتی است که در برنامه دوره‌ها داده شد. در این مورد نظرهای موافق و مخالف بسیاری ابراز شد پس از مطالعه محتوای برنامه، ۵ روز کارورزی از دوره تبریز در برنامه گنجانیده شد و تصمیم گرفته شد از بهترین کتابخانه‌های موجود برای کارورزی استفاده شود و در هر کتابخانه بیشتر از ۶ نفر به کارورزی مشغول نشوند. هدف اصلی کارورزی این بود که کتابداران در محیط کتابخانه گفته‌های کلاس را با عمل درآمیزند و میان کتابداران و مدرسان و مسئولان کتابخانه‌ها شناخت و گفت و شنود به طور مستقیم تری برقرار گردد و مسائل اداری و فنی کتابخانه‌ها بهتر و بیشتر شناخته شود. در مورد این که در برنامه‌های کوتاه و فشرده کارورزی در کجا مناسب‌تر است صحبت کردیم و تصمیم گرفته شد برنامه طوری ترتیب داده شود که بعد از کارورزی چند جلسه از رس کلاس باقی مانده باشد. بدین ترتیب مدرس خواهد توانست وحدت اولیه کلاس را به آن بازگرداند و کلاس در حالی که برای کارورزی تقسیم گردیده است خاتمه نیابد. در حال حاضر جلساتی که بعد از کارورزی تشکیل می‌شود جلسات درس انتخاب و تهیه مواد کتابخانه است.

ارزشیابی شرکت‌کنندگان در طول دوره به وسیله آزمونهای تقریباً دائم و پراکنده صورت می‌گیرد. و چون مدرسان هر کدام پس از اتمام برنامه خود باز می‌گردند لذا امکان اجرای یک آزمون جامع وجود ندارد. بنابراین همواره آزمونها پس از اتمام هر

درس انجام می‌گیرد. آنچه بسیاری ضروری است انجام آزمون‌های یکنواخت و نمره‌گذاری یکنواخت آنهاست. از کارهایی که باید بشود بررسی نحوه اجرای امتحانات دوره‌هاست و تطبیق دادن سوالهای امتحانی با گفته‌های کلاس. می‌توان موضوع را به این صورت عنوان کرد که چون وقت بسیار کم است اول برای خود مشخص کنیم که چه چیزها و چه پیغامهایی هستند که در درجه اول ضرورت قرار دارند. این اولویت‌ها را به صورت سؤال امتحانی درآوریم و ضمن درس به توضیح این مطالب بپردازیم و بعد آزمون را انجام دهیم. برای جوان ایرانی که از اسم امتحان به هر حال هراس دارد، دادن امتحان ساعتی بعد از اتمام درس بسیار مشکل و ناگهانی است و باید امتحان یک بافت بسیار طبیعی در خود داشته باشد. تدریس در دوره‌های کوتاه مدت احتیاج به مدرّسان دانا و انعطاف‌پذیر دارد. مدرّسان باید از قبل برنامه خود را کاملاً آماده کرده باشند و در محل کار ابتداً احتیاجی به مطالعه شخص نداشته باشند. همچنین همواره کوشش شده است مدرّسان قبل از حرکت و در موقعی که برنامه خود را تنظیم می‌کنند لااقل یک یا دو بار با سایر مدرّسان ملاقات نمایند و همه حامل یک پیغام فکری باشند. مذاکرات دقیق درباره برنامه‌ها از جهت یکنواخت ساختن سطح درس با یکدیگر بسیار مهم است و از سوی دیگر چنانچه تکراری در مطالب باشد و یا مطالبی ناگفته مانده باشد از این طریق روشن خواهد شده آنچه درباره‌اش بسیار صحبت کرده‌ایم این است که آیا خوب است مدرّسان همواره همان عده قبلی باشند و یا این که بهتر است عوض بشوند. در کمیته پیوسته دو جناح وجود داشته است. عده‌ای عقیده دارند که اگر مدرّس خوب است هر بار تجربه بیشتری پیدا خواهد کرد و همواره بهتر خواهد شد. گروه دیگر عقیده دارند که باید از مدرّسان جدید دعوت کرد تا هم در نحوه تدریس تغییراتی داده شود و هم تعداد بیشتری از کتابداران

در امر تدریس در دوره‌های کوتاه مدت شرکت نمایند. آنچه مسلم است کوشش شده است هر بار یک مدرس جدید فرستاده شود تا این که در بافت برنامه‌ها دگرگونی شدیدی رخ ندهد و اکثراً چهره‌های قبلی به کار خود مشغول باشند و از سوی دیگر هر بار یکی از همکاران تجربه جدیدی به دست آورد. با این که همواره از همکاری دوستان کتابدار برخوردار بودیم به نظر می‌رسد که توجه کتابداران به مدرّس شدن در دوره‌های کوتاه مدت چندان جدی نیست. در برخی از دروس اگر یک نفر حاضر نشود برود باید درس را حذف نمود و این موضوع گاهی باعث نگرانی شدید ماست. به نظر می‌رسد که باید تعداد بیشتری از کتابداران علاقمندی و آمادگی خود را برای تدریس در دوره‌های کوتاه مدت نشان دهند. آن وقت می‌توان برنامه‌های آموزشی کوتاه مدتی - مثلاً یک یا دو روز - ترتیب داد تا در باره روش‌های تدریس و محتوی برنامه‌ها گفتگو شود و بتوان صورتی تنظیم نمود که در آن نام افراد و موضوع‌های مورد نظر هر یک ذکر شود. موضوع دیگری که امیدوارم مشکل مدرّس‌های دوره‌های کوتاه مدت را تا حدی حل نماید اشتغال کتابداران حرفه‌ای در سراسر ایران است. زیرا در آن موقع به هر دانشگاهی که برویم اطمینان داریم که می‌توانیم از کتابداران برای مشارکت در امر تدریس و یاری دوستان تهرانی بهره‌گیریم. مطلبی که در این جا یادآوری آن لازم است و ما به آن توجه کرده‌ایم همبستگی فکری است که باید میان مدرّسان وجود داشته باشد. این همفکری باید چنان باشد که با وجود کوتاهی دوره و تغییر سریع درسه‌ها و مدرّسان پیغام آموزشی عمیقی در ذهن شرکت‌کنندگان باقی گذارد و همواره نام انجمن به یاد آورد و احساس وابستگی حرفه‌ای را زنده کند.

مدیریت دوره‌ها نیز از چند تحول برخوردار بوده است. در دوره اول عقیده داشتیم که باید سرپرست دوره از تهران تعیین شود و به عنوان یک

عامل هماهنگ کننده در طول دوره در محل بماند. اینکار از دوره چهارم به بعد با اشکال روبرو شد، زیرا فرستادن کسی برای مدت سه هفته برای سرپرستی دوره عملاً غیر ممکن بود. تحوّل که در دوره چهارم و ششم مشاهده شد تعیین سرپرستان دوره از میان کتابداران حرفه‌ای بود که در دانشگاه‌های میزبان به کار اشتغال داشتند. وجود این همکاران مایه دلگرمی فراوانی بود زیرا کارهای مربوط به مدیریت دوره با آگاهی و آرامش بیشتری انجام می‌گیرد. ولی در هر حال از کلیه مدرّسان خواسته می‌شود که در کارهای خود از یک روش مشخص و واحد استفاده نمایند و گزارش کار خود را برای مدرس بعدی به جا گذارند تا آخرین مدرس بتواند به عنوان نماینده کمیته بدون نقص اطلاعات گزارش جامعی به مقامات محلی بدهد و گواهینامه های شرکت کنندگان را نیز تکمیل نماید.

ارزشیابی

ارزشیابی دوره ها به بهبود آنها کمک می‌نماید و همواره کوشش شده است که اینکار انجام گیرد. در مورد دو دوره نظریات مدرّسان به طور کتبی خواسته شد و سپس نظرها را به بحث گذاشتیم. زمانی که موضوع اصلی بحث این بود که آیا دوره‌های خارج از تهران مفید است یا خیر از نظرهای کتبی بسیار استفاده کردیم. ولی بعد از تثبیت موضوع اصلی نظرهای مدرّسان بیشتر جنبه گزارش پیدا کرد، علت آن هم روشن است "شور دوره" حالت خاصی را در مدرّسان به وجود می‌آورد و تدریس ۸ ساعت در روز هم توانی برای مداخله و مطالعه در نحوه تدریس مدرس دیگری که همزمان تدریس می‌کند نمی‌گذارد. به هر حال قرار گذاشتیم همه نظرهای خود را یادداشت کنند و مسائل را با هم بحث کنیم و سپس آن را به صورت گزارش در بیاوریم. از جهت دیگر همواره از میزبانان تقاضا شده است نظرهای خود را درباره محتوی درسها، نحوه تدریس و سایر مسائل مربوط به دوره برای ما بنویسند و ما هم این نظرها را به وقت بررسی

کرده ایم.

ارزشیابی دیگری که به نظر من مهم و ضروری است ارزشیابی محیط کار کتابداران است. زیرا اگر دوره هم بسیار خوب باشد ولی محیط کار این افراد چندان مناسب نباشد حاصل نهائی کار ما قرین با توفیق نخواهد بود. به همین دلیل است که از کلیه مدرّسان می خواهیم تا هر کدام لا اقل از یک کتابخانه بازدید نمایند و در طول اقامت خود در محل هر گونه خدمات مشورتی که لازم است انجام دهند و بر اساس مشاهدات خود گزارش جامعی به کمیته بدهند. باز به مدرّسان توصیه می شود که در تماس های خود با دانشجویان کوشش نمایند از اشکالات آنان آگاه گردند و این اشکالات را به کمیته گزارش نمایند. کمیته بسایر کوشش نماید بعد از هر دوره گزارش کاملی حتی اگر بسیار انتقاد آمیز هم باشد - برای کتابخانه های مربوط ارسال دراد تا شاید موجب بهبود وضع آن کتابخانه ها گردد.

آگاهی و ارزشیابی مستمر از وضع کسانی که در دوره های کوتاه مدت شرکت نموده اند مستلزم برنامه ریزی است و در کمیته در این باره مکرر صحبت کرده ایم ولی در واقع کاری نشده است. اساسی ترین قدم عضو نمودن این عده در انجمن کتابداران است ولی تجربه نشان داده است که بیشتر اوقات پس از پایان سال این عضویت ها تجدید نمی شود. شاید نامه انجمن جوابگوی نیاز این کتابداران نیست؟ شاید لازم باشد کمیته بخش خدمات مناتبه ای دایر نماید؟ به هر حال ما حتی اولین قدم را در این راه برنداشته ایم یعنی نامه ای به کلیه شرکت کنندگان نوشته نشده است تا ارتباط آنها با انجمن کتابداران قدرت و استحکام یابد. قدم بعدی برای انجام یک ارزشیابی سودمند این است که طی پرسشنامه ای اطلاعات دقیق تری درباره آن عده که به کار کتابداری اشتغال دارند کسب نماییم

و این اطلاعات و آمارها مرتباً و در فواصل منظم جمع‌آوری بشوند و زیر
بنای برنامه ریزی برای تشکیل دوره‌های دیگر آموزش کتابداری گردند .
پی گیری آموزش

یکی از مهمترین سؤالی که در اولین دوره از مدرسان شد و
همیشه هم تکرار گردیده است این است که برای پی گیری آموزش کتابداری
چه راهی را در پیش خواهیم گرفت. همان طور که قبلاً گفته شد برنامه‌های
که تا کنون اجرا گردیده است جنبه عمومی داشته است و هدف آن آشنا
ساختن شرکت کنندگان با هدفهای کتابداری جدید بوده است و ما خود
توجه داریم که شرکت کنندگان در این دوره‌ها از کارآئی بسیار مقدماتی
برخوردار هستند . ارزشیابی‌های مستمر به ما نشان خواهد داد که
چه تعداد از این افراد در جریان پیشرفته تر علم کتابداری قرار
گرفته‌اند و نیاز به چه نوع تعلیمات جدیدی دارند و آن وقت می‌توان
دوره‌های دیگری را برنامه ریزی نمود . ما از بدو امر در این باره صحبت
کرده‌ایم که آیا اول در کلیه استانها دوره‌های کوتاه مدت عمومی تشکیل
دهیم و پس از تکمیل این کار به فکر تشکیل دوره‌های اختصاصی تر بیفتیم
و یا اینکه از هم اکنون طرحی داشته باشیم برای تشکیل دوره‌های
اختصاصی تر . مطالب دیگری که مطرح گردید این بود که آیا باید دوره‌های
اختصاصی تر را به صورت منطقه‌ای اجرا نمود ، یا اینکه در حال حاضر
بهتر است آموزش این دوره‌ها در تهران متمرکز شود . چون اکثر ما بر این
عقیده‌ایم که حداقل سه سال کار فعال در کتابخانه قبل از شرکت در
دوره‌های اختصاصی تر ضروری است و اکنون چنین نیازی به صورت جدی
احساس نمی‌شود ، پس این فرصتی است مفتنم برای کتابداری جوان ایران
برای اینکه بتواند خود را از نظر تربیت مدرس و تدوین متون اختصاصی
آماده نماید .

اعضای کمیته آموزش به خوبی می‌دانند که در کار کلاسهای کوتاه‌مدت، هنوز اشکالات و نقائص فراوانی وجود دارد و امیدوارند که این کارنامه سه‌ساله آغازی باشد برای حل بسیاری از مشکلات و برنامه‌های آموزشی انجمن در سالهای آینده به یاری کلیه کتابداران همواره از گسترش کیفی و کمی برخوردار شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی